

"KÜRT KİMLİĞİNİN TOPLUMSAL EVRİMİ BAĞLAMINDA GELENEKSEL AİLEDEN MODERN BİREYE KÜRT KADINININ TOPLUMSAL DEĞİŞİM D...

Vedat Koçal

Related papers

[Download a PDF Pack](#) of the best related papers

[ULUSLARARASI GÜVENLİK VE FEMİNİST YAKLAŞIMLAR: KÜRT HAREKETİNDE KADIN](#)
Rukiye Tan

[Kürt Kadınının Siyasallaşma Süreci](#)
Ferhat Tekin

[Kürt Siyasi Hareketlerinin Kürt Aile Sistemi Üzerindeki Dezenformasyonu ve Örselenmiş Gençlik](#)
Adem PALABIYIK

**KÜRT KİMLİĞİNİN TOPLUMSAL EVRİMİ BAĞLAMINDA
GELENEKSEL AİLEDEN MODERN BİREYE
KÜRT KADINININ TOPLUMSAL DEĞİŞİM DİNAMİKLERİNDEN BİRİ OLARAK
ÇATIŞMA ORTAMI**

A.Vedat KOÇAL *

“Bir kadın olarak, ülkem yok. Bir kadın olarak,
bir ülkem olsun istemiyorum. Bir kadın olarak,
bütün dünya benim ülkemdir.” - Wirgina Woolf

Özet

Kesinstiz biçimde son otuz yıldır, ancak Kürt sorununun yüz yılı aşan tarihi boyunca aralıklarla süregelen siyasal şiddet ve askerî çatışma ortamı, toplumun bir parçası olarak kadını da doğrudan etkilemekte, kadın kimliğini ve onun toplumsal işlevlerini başkalaşıma uğratan çok çeşitli etkenler üretmektedir.

Kürt sorununun ürettiği siyasal şiddet ve askerî çatışma ortamının bir tarafı olarak Devlet’in tanımlamasında kadın, ayrılıkçı şiddet hareketinin propaganda ve eylem için ‘kullandığı’ çocuklar ve kadınlar ile ‘kandırılmış genç kızlar’ kategorileri içerisinde, evde kalıp ‘kadınlığının gereğini’ yapması gereken, böylece, geleneksel topluma özgü cinsiyet rolleri ışığında tanımlanmış, yani, toplumsallaşmamış ve siyasallaşmamış bir alt-kimlik biçimindedir. Çatışmanın diğer tarafında ise, kadınlara özgü örgütsel birimler, hatta askerî birlikler kurulmakta, çatışmada ölen kadınlar, erkeklerden farklı, özel ve ayrıcalıklı bir kategoride anılmakta, bu haliyle kadın, salt bir savaşçı olarak yüceltilmekte, bu yolla, çatışmaya katılımda, feodal erkeklik algısının kamçılanmasında bir simge olarak kullanılmaktadır. Bunların dışında, çatışma ortamının her iki tarafının ortaklaştığı tanımlama ise, özellikle ‘Şehit Anneleri’ ve ‘Cumartesi Anneleri’ gibi örneklerle somutlanan, ‘oğullarının ölümünden acı çeken analar’ olma özelliğidir. Bu bakımdan, kadının, tarım toplumuna özgü geleneksel aile içerisindeki yeri ve rolüyle, bölgesel çatışma ortamı içerisindeki güncel ele alınış biçimleri arasında belirgin bir benzerlik olduğu söylenebilir. Sonuçta, çatışmanın taraflarının algısında ve bu yöndeki iddiaları karşısında, kadının ‘kadın’ olma özelliği dışında modern birey ve özgür yurttaş olarak ele alınıp alınmadığı, sorgulanmayı gerektirmektedir.

Bu çalışmada, *Kürt kadını* kimliğinin, siyasal şiddet ortamı içerisinde ve onun aktörlerince ele alınış biçimlerinin eleştirel değerlendirmesiyle birlikte, temelde, tarım toplumundan modern kapitalist/kentli topluma ilerleyen sosyo-ekonomik değişim sürecinin göç, kentleşme, üretime katılma-gelir üretme gibi alt-yapısal etkenleri karşısında gösterdiği değişimin nedenleri ve sonuçları üstünde durulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kürt Sorunu, toplumsal değişme, çatışma, siyasal şiddet, Kürt kadını.

* Arş. Gör., Dicle Üniversitesi İİBF., Siyaset ve Sosyal Bilimler ABD., ahmetvedakk@gmail.com.

I. KÜRT KİMLİĞİ VE KADIN

Kürt kimliği, tarihsel öyküsü itibarıyla, çatışma içinde varlık kazanmış bir uluslaşma sürecini ifade etmektedir. Modernite öncesinde Araplar, Safevîler ve Osmanlılar gibi geleneksel imparatorlukların tarihi boyunca ve ardından I. Dünya Savaşı sonrasında, emperyalizm tarafından belirlenen sınırlar içerisinde, kendine yabancı ulusların yönetimleri altında yaşamaya tutsak edilen Kürt kimliği, doğal olarak, egemen uluslarla ve devletlerle çatışma ortamında ve çatışma koşullarının etkisi altında biçimlenmiştir. Merkezî ulus-devletlerin baskıları ve yok edici saldırıları ile Kürt topluluklarının bunlara karşı direnci, kimliğin oluşumunu belirleyen koşulları da üretmiştir. Özetle, toplumsal kimliğin oluşum koşulları, toplumsal cinsiyetin varlık kaynaklarını ve etkenlerini de doğrudan belirlemekte ve biçimlendirmektedir. Kürt kimliğinin tarihsel öyküsüne ve var oluş kaynaklarına bağlı olarak, Kürt kadınının bir kimlik olarak ortaya çıkışının birincil kaynağı da çatışma ortamı ve onun koşulları olmuştur. Kürt kimliğinin, ulus-devletler çağında devletsiz bir etnik kimliğin sahibi olarak yaşamaktan kaynaklanan var oluş ve yaşam sorunları, doğal olarak, Kürt kadınları için de geçerli olmuştur (Mojab, 2001:1). Örneğin, Türkiye’de Kemalist uluslaştırma politikaları çerçevesinde uygulanan azınlık ve asimilasyon politikaları, Türkiyeli Kürt kadınının var oluşunu biçimlendiren temel etkenlerden biri olmuştur (Özkaleli, 2013). Bununla birlikte, Kürt kadınları, İran’da, Irak’ta ve Suriye’de olduğu gibi Türkiye’de de, hem de modernleştirme reformlarının, hem de Kürt kültürüne egemen İslâm inancına dayalı geleneklerle çelişkilerinin çift yönlü baskısı altında da kalmaktadırlar (Filiz, 2010; Yüksel, 2006; Pope, 2013). Dolayısıyla, Ortadoğu coğrafyasında milliyetçi seçkinler eliyle gerçekleştirilen modernleşmenin her durumda kadınları özgürleştirdiği düşüncesi, doğru değildir (Bora, 2008:59). Çünkü, kadına yönelik şiddet, baskısını artırarak sürdürmektedir. Kürt kadınları, geleneksel ata-erki toplumsal düzenin ürettiği erkek şiddetiyle, devlet eliyle de karşılaşmaktadır. Örneğin, geleneksel kültürün bir ögesi olarak varlığını sürdüren namus cinayetlerinin, Kürt toplumu içinde kadına karşı uygulanan şiddetin en geniş ölçekli alanı olmayı sürdürmesiyle birlikte (Alinia, 2013), tecavüz de, toplumun geleneksel günlük yaşamında olduğu gibi, siyasal şiddetin bir unsuru olarak da kullanılmaya devam edilmektedir (Mojab, 2003).

Çatışma ortamı, toplumun bir parçası olarak kadının birey olarak yüz yüze kaldığı sorunları barındırması bakımından, toplumsal cinsiyetin belirlendiği koşulları da üretmektedir. Örneğin, Türkiye’de ve Irak’ta örnekleri sıklıkla gözlenen göç ettirilme, köylerin yakılması, göçmenleştirilme gibi askerî uygulamalar, doğrudan çatışmanın taraflarında yer almamış olsa bile, ailevî işlevleri ve özellikleri karşısında kadını dolaylı yollardan etkilemekte, çatışmayı doğuran sorunun muhataplarından biri kılmaktadır (Gökalp, 2010). Nitekim, Kürt toplumunun tarihi içerisinde kadının kamusal görünüm kazanışının ilk örnekleri, bu saptamayı doğrulamaktadır. Kürt’ ve ‘kadın’ sözcüklerinin kamusal alanda ilk kez, 1919’da İstanbul’da kurulan ‘Kürd Kadınları Teali Cemiyeti’nin (Karakışla, 1999) adıyla kullanılması (Mojab, 2007:360), I. Dünya Savaşı’nın sonunda Osmanlı Devleti’nin dağılması süreciyle ilişkilendirildiğinde, bu bakımdan açıklayıcı olmaktadır. Daha sonra, 1993’de, Irak’ta kurulan ‘Bağımsız Kadınlar Örgütü’nün

kuruluşunun ardından, 1999'da Irak Komünist Partisi'nin girişimi ile başlatılan 'Irak Kürdistanı'nda Kadın Haklarının Savunulması için Uluslararası Kampanya'nın örgütlenişi ve nihayet, 4 Nisan 1997'de, Süleymaniye'de, *Kürdistan Kadın Birliği*'nin kuruluşunun (Mojab, 2003:24; Nade ve Pratt, 2011), zamanlaması ve mekânı bakımından Saddam Hüseyin liderliğindeki Bağdat diktatörlüğü ile Kuzey Irak bölgesinde yaşayan Kürtler arasındaki çatışma ortamı ve dönemi ile ilişkisi, 'Kürt Kadını'nı toplumsal alanda görünür ve etkin kılan ilk nedenin, çatışma olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Kuzey Irak'taki Kürdistan Özerk Bölgesi Yönetimi'nin kadın-erkek eşitliğini ve kadınların yurttaşlık haklarını tanımasına varan bu sürecin temel nedenin, kadınların eylemliliğinden önce, bölgedeki ekonomik değişime bağlı olarak yaşanan sosyo-kültürel yapısal dönüşüm olduğu (Mojab, 2003) göz ardı edilmemelidir.

II. TÜRKİYE'DE KÜRT KADINI: *Çatışmayla Var Olmak*

Askerî çatışma ortamının koşulları ve sonuçları, çatışmanın taraflarına dahil olmadığı durumlarda bile, ailenin temel yapı taşı olması özelliği bakımından kadının varlığını ve yaşayışını dolaylı yollardan biçimlendirmektedir. Kadının tarım toplumunun geleneksel kalıplarının dışına çıkarak bir kimlik olarak ortaya çıkışını üreten kaynağın çatışma oluşu, kadının bu yapı içerisindeki toplumsal cinsiyet rollerinin de çatışma kültürü ve ihtiyaçları ışığında belirlenmesine neden olmaktadır. Çatışma ortamı içerisinde kadının aldığı görünüm, gerilla, 'Barış Anneleri' (Karslı, 2012) örneğinde görüldüğü gibi Anne, sivil eylemci ve politikacı gibi, çatışma ortamı içerisinde etkin yer alma özelliğine bağımlı halde gerçekleşmektedir. Özellikle çatışmanın ölümle ilişkisi bağlamında Annelik, kadının siyasallaşmasında en önemli etkenlerden biri olmaktadır (Sancar, 2001:27-29). Dolayısıyla birey olarak kadın da, kadın hareketi de, kendini kaçınılmaz biçimde politik mücadele içinde bulmaktadır (Bozgan, 2011). "Yurtsever Kadın Derneği" örneğinde olduğu gibi, politik mücadelenin değerleri, kadın kimliğinin anlamını da doğrudan belirleyen toplumsal değerler halindedir. Koçgiri ayaklanmasının lideri Alişer'in eşi 'Zarife' ve daha birçok örneklerde olduğu gibi, kadın, "ulusun kahramanı, anavatanın koruyucusu, ulusun onuru, Kürt dilinin, kültürünün ve mirasının koruyucusu" gibi sıfatlarla tanımlanmaktadır. Kürt kadınlarından, Kürt kültürü ve dilini koruyup sonraki kuşaklara aktarmaları beklenir. Kürt siyasetinin kadına çağrısı, bu rolü gerçekleştirmesidir (Yalçın Heckman & Van Gelder, 2011:347).

Sonuç olarak, Kürt kadını, Kürt milliyetçiliğinin şemsiyesi altında politikleşmektedir (Yüksel, 2006:780). Ülkenin özgürleşmesi, kadının özgürleşmesi ile eş tutulmakta,

ülkenin özgürleşmesi, kadının katılımı ve dönüşümü ile koşullandırılmaktadır. Kadına, toplumun politik öncüsü rolü yüklenmekte, kadın “özgürlük savaşçısı” olarak yeniden keşfedilmektedir (Açık, 2013:114). Bu bakımdan, Kürt milliyetçi hareketi de diğer milliyetçi hareketlerden farklı bir anlam üretmemektedir. Ata-erkil milliyetçi hareket, kadının eşitliğini ‘kendi kuralları’ çerçevesinde algılamayı sürdürmektedir (Mojab, 2000:89). Ata-erkil algının sürekliliğine karşın, politik propagandanın, tersi biçimde, ‘kadının özgürleştirilmesi’ söylemi üzerinden geleneksellik karşıtlığı iddiasıyla oluşturulan yanılsama, Nagel’in (2004:67) “..bu rolleri belirleyen senaryoların esas olarak erkekler tarafından, erkekler için, erkekler hakkında yazıldıklarını söyleyebiliriz. Kadınların bu senaryolarda oynadıkları roller, tanımı gereği yardımcı rollerdir ve erkeklerin kadınlık ve kadınların toplumdaki yeri hakkındaki cinsiyetçi normlarını yansıtır” açıklamasına uygundur.

Kürt sorununu oluşturan çatışma ortamının askerî niteliğinin ve gücünün, en azından şu ana dek, Kürt siyasal hareketini de belirlediği gerçeği ışığında, Michael Mann’ın “savaş ve savaş hazırlığını normal ve arzu edilir bir sosyal etkinlik” ve Michael Howard’ın “askerî değerlerin toplumsal değer olarak algılanması” biçiminde tarif ettikleri militarizm tanımı, Kürt kadınının güncel toplumsal görünümünün kaynaklarını da açıklamaktadır. Çatışmanın askerî evresinde, Pkk bünyesinde kurulan kadın gerilla birliği *YJA Star*, kadına yüklenen ‘savaşçı’ rolünü en iyi anlatan örnektir. Özellikle genç kadınlara yöneltilen “kadının özgürleşmesi” propagandası, yaşamlarını geleneksel tarım toplumu içerisinde sürdürmeleri durumunda karşı karşıya kalacakları, aileye ve erkeğe hizmetten ve onlar tarafından kıyasıya ezilmekten ibaret yazgı ile, örgüt içerisinde edinebilecekleri bireysel var oluş olanağı arasındaki karşılaştırmaya dayandırılmaktadır. Daha 1978’de, kuruluşundaki programıyla, kadının pkk’deki yeri açıkça tanımlanmış, ata-erkil cinsiyet ilişkileri eleştirilmiş ve feodal aile yapısı yok edilmesi gereken bir hedef olarak belirlenmişti (Filiz, 2010:129). Böylece, ‘Kürt etnik kimliği’ ve politik hareketi etrafındaki toplumsallaşmaya katılma, Kürt kadını için, geleneksel Kürt kültürünün kendisine biçtiği sınırların ötesine geçme meşruiyeti anlamına gelmiştir (Diner ve Toktaş, 2010:48). Çoğu aile için, kendi isteğiyle bir erkekle birlikte olması tam tersi anlama gelirken, kızlarının örgüte katılması, bir gurur gerekçesidir (Çağlayan, 2010:195-197). Verili koşullarda hem resmî kimlik politikaları hem de toplumun barındırdığı cinsiyet ayrımcılığı kadınlara kendi hayatı üzerinde söz sahibi bir birey olma olanağı tanıımıyordu. Kürt hareketinin daveti, böylesi bir vaadi içeriyordu (Aydın,

2009). Bu vaadine bağılı olarak, özellikle 1990'ların ortalarında, binlerce Kürt kadını Pkk'ya ve onun gerilla ordusuna katılmıştır (Mojab, 2007:361). Öyle ki, 1993'de, gerillaların üçte birini kadınlar oluştıuruyordu (Çağlayan, 2010:57).

Kadının örgütsel yaşamda birey olarak yer ediniş olanağı, hatta Öcalan'ın belirleyici etkisi altında olsa bile, geleneksel militarist yapıda erkeğe özgülenmiş *komutanlık* düzeyine yökselebilmeleri, askerî ihtiyaçlardan çok, siyasal düşünüşün ve uygulamanın ürünüdür. Kadının kamusal görünümünden soyutlandığı, kamusal yaşamın erkeğe özgüendiğı ata-erkil kültürün erkeğe dayattığı görevleri kadının yüklenmesi, aslında, erkeğe yöneltilmiş bir mesaj anlamına gelmektedir. İntihar eylemcisi Zilan (Zeynep Kınacı), Delila (Şenay Güçer) gibi kadın militanların askerî eylemdeki becerilerinin ve cesaretlerinin, Sara (Sakine Cansız) gibi, kadın militanların cezaevlerindeki işkencelere karşı direnişlerinin anlatımı, erkeğe verilen mesajın etkisini güçlendirme amacına dönüktür. Böylece, Kürt milliyetçi hareketinin kadın algısı, eleştirel bakıldığında, kurallarını erkeklerin koyduğı ve kadının duygusal bir etki aracı ve simgesi olarak kullanıldığını görmenin zor olmadığı milliyetçi politik anlayışın¹ (Açık, 2002; Wilford, 1998:11) bir örneğini oluşturmaktadır.

Sonuçta, Kürt siyasal hareketinin askerî evresi boyunca, politik hareketin algısında kadın, savaşın amaçları ve gerekleri doğrultusunda araçsallaştırılmış ve figürleştirilmiş, militarist ve politik değerler etrafında tanımlanmıştır. Kutsallaştırılmış toplumsal ve politik değerler karşısında indirgenmiş ve hatta 'şehitlik/fedailik' söylemlerinde ifadesini bulan biçimde, yaşam hakkından başlanarak, temel insanî haklarının ve bireysel özgürlük alanının tanınmamış olması, modernist ve hatta devrimci söyleme karşın, özde, geleneksel tarım toplumunun ata-erkil kültürel kadın algısının sürdürölmüş olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

1990'ların ikinci yarısına gelindiğinde ise, Sovyetler Birliğı'nin yıkılması, ona bağılı olarak Doğı Bloku'nun çözümesi ve böylece Soğuk Savaş'ın sona ermesi, küresel düzenin yeniden ve bu kez tek kutuplu olarak kuruluşu, Kürtleri ve üstünde yaşadıkları coğrafyayı da etkilemiştir. Körfez Savaşları sürecinde Bağdat diktatörlüğünün zayıflaması ve nihayet çöküşü, Kürtler için hızlı ve geniş ölçekli bir değışim sürecinin zeminini oluştıurmuştur. Osmanlı egemenliğinde olduğu gibi, sonrasında, Türkiye'deki

¹ Milliyetçi politikada kadının algılanışını ve kullanımını işleyen iki çalışma için bkz. Altınay, (2004); Rick ve Miller, (1998).

Kemalist, Irak'ta ve Suriye'deki Baasçı rejimlerin ulus ve ulus-devlet inşaları boyunca da küresel sistemle eklemlenme olanağı bulamayan Kürt coğrafyası, küresel sistemin Ortadoğu bölgesini yeniden yapılandığı gelişmelere bağlı olarak, geleneksel merkezî otoritelerin denetiminden özerkleşme, giderek bağımsızlaşma olanağına kavuşmuştur. Baas sonrası Kuzey Irak'ta oluşan otorite boşluğunda doğan Özerk Bölge yönetimi, devletleşmeye ilerleyen yapılanması boyunca, diğer ülkelerde, özellikle Türkiye'de yaşayan Kürtler için bir çekim merkezi haline gelmiştir. Lozan Antlaşması ile bölünen Kürt pazarı, yeniden canlanmış, Türkiye'de 'sınır ticareti' denilen ekonomik ilişkiler, Kuzey Irak ve Güneydoğu Anadolu eksenli, bağımlı bir kapitalistleşme sürecinin temel etkenini üretmiştir. Kapitalistleşme sürecinin çekici nedenleriyle birlikte ve onlardan daha etkili olarak, ulus-devletlerin zorla göç ettirme-yerinden etme politikaları, Kürt nüfusunun kentlerde birikmesi sürecini hızlandırmış ve genişletmiştir. Göç, kentleşme ve sınır ticareti etkenlerinin bir araya gelmesiyle oluşan sosyo-ekonomik değişme siyasal üst-yapıyı da belirlemekte ve biçimlendirmektedir (Koçal, 2012; 2013a, 2013b). Kapitalist birikimin ürettiği orta sınıflaşma, Kürt sivil toplumunun oluşum koşullarını meydana getirirken, aynı zamanda, yerel toplumun küresel ve ülkesel ekonomiyle bütünleşmesi eğiliminin toplumsal temellerini de inşa etmektedir. Sermaye birikimi ile giderek genişleyen orta sınıfın üstünde yükselen yerel sivil toplumun ekonomik refaha ilişkin talepleri, kaçınılmaz biçimde, Kürt siyasal hareketinin çatışmacı ideolojik, politik ve stratejik yönelimleri ve kökenleri ile çelişmiştir. Böylelikle, sosyo-ekonomik değişme, siyasal üst-yapıya 'rıza' kaynağı olarak yansımıştır. Kürt orta sınıfının, siyasal hareketin sözcülüğünü ve öncülüğünü ele alışı, açıkça gözlenmektedir.

Kürt siyasal hareketinin ana akımı olan milliyetçi Kürt siyasetinin ideolojik, politik ve örgütsel dönüşümünü, onun 1970'lerdeki çıkışına ve 1980'ler boyunca gelişimine liderlik eden Abdullah Öcalan yönetmektedir. 1999'da yakalanıp yargılandıktan sonra mahkûm edildiği ömür boyu hapis cezası nedeniyle politik pratikten kopmak durumunda kalan Öcalan, belirleyiciliğini teorik yazımı ile sürdürmek çabasıdadır. E. Laclau ile C. Mouffe'un 'Radikal Demokrasi' başlıklı Post-Sosyalist tasarımlarından, M. Bookchin'in Toplumcu Ekolojist-Eko-Anarşist görüşlerine varana dek, birçok post-modern ideolojik kurgunun, Öcalan'ın, toplumsal ve siyasal değişmeye uyumlulaştırmaya çalıştığı gözlenen ve bu bakımdan aslında bir pragmatizmi ifade eden politik dönüşümünü teorikleştirme çabasına esin kaynağı olduğu izlenmektedir. Özellikle 'Radikal Demokrasi' düşüncesinin etkisinde kaldığı gözlenen Öcalan, bu

kuramsal algı ışığında, kadına, başlı başına bir toplumsal ve siyasal kimlik rolü yüklemekte, kadının kendine özgü siyasal davranış modeli ve alanı geliştirmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Kadınların yasal siyasal sisteme katılmaları, Öcalan liderliği tarafından önemsenerek desteklenmekte ve milliyetçi Kürt siyaseti tarafından özenle uygulanmaktadır. Nitekim, milliyetçi Kürt siyasetinin çatısını oluşturan BDP, yakın geçmişte, 2004 yerel seçimlerinde olduğu gibi, Türkiye siyasal sistemi içinde %40 oranına varan ölçüde kadın kotası uygulayan tek siyasal örgüt olduktan sonra (Cansun, 2013:178), nihayet ilk ve şimdilik tek uygulama örneğini uyguladığı cinsiyet temelli Eş-Başkanlık kurumunu Türkiye siyasal sistemine katmıştır. Geçmişte militan olarak politik ve hatta gerilla olarak askerî çatışmada yer alan kadınların, yasal siyasal sisteme temsilci olarak katılmaları, Kürt siyasal hareketinin milliyetçi ana akımı ile sistem/devlet arasındaki karşılıklı uzlaşma-meşrulaştırma ilişkisini örneklendirmektedir. Leyla Zana'nın, bölücülük suçlaması ile parlamenter temsil görevinden uzaklaştırılarak hapse atılmasından ve on yıl cezaevinde kaldıktan sonra yeniden parlamentoya dönüşünün (Bruniessen, 2001) ardından, Pkk üyeliğinden hükümlü olarak cezaevinde bulunuyorken, Kürt siyasal hareketi listelerinden aday gösterilerek milletvekili seçtirilen ve parlamenter görevini halen Parti Eş Başkanı olarak sürdüren Sebahat Tuncel ile, 1980'li yıllarda cezaevinde kaldığı ve işkence gördüğü Diyarbakır'a Büyükşehir Belediye Başkanı adayı gösterilerek seçtirilen Gültan Kışanak, bu dönüşümün en iyi örneklerinden ikisidir. Özetle, Kürt siyasal hareketinin askerîlikten siyasallaşmaya dönüşümü, kadının toplumsal süreçlere katılımını da aynı yönde biçimlendirmiş, 'askerî bir figür ve araç olarak kadın'dan, 'siyasî bir figür ve araç olarak kadın' anlayışına geçilmiştir.

Sonuçta, Kürt toplumunun geleneksel kalıplarını ve yaşayışını da temelinden dönüşüme uğratan köktenci değişim, toplumun bir parçası olarak Kürt kadınının da değişim dinamiklerini ifade etmektedir. Sermaye birikimi ve dolaşımının ürettiği orta sınıf kişiliği, Kürt toplumsal düzenini ve bu kapsamda kadınının da biçimlendiren sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal etkilerin sosyolojik kaynağı olmaktadır. Kırsaldan kente göç ve bu kapsamda zorunlu göç ya da *yerinden edilme*, Kürt kadınının feodal aile içindeki geleneksel cinsiyet rollerinden modern toplumsal kimliğe ve toplumsal cinsiyet rollerine ulaşması sonucunu üreten sosyo-ekonomik etkenlerden biri, belki en önemlisidir (Doğan vd. 2011; Karşı, 2012). Çatışmanın doğurduğu ulusal kimlik bilinci, kadının geleneksel aileye ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinden kopuşuna olanak vermektedir.

Bu özelliği itibarıyla, Kürt siyasal hareketinin çatısı altındaki kadın söylemi ve örgütlenmesi, Türkiye feminist hareketin bir boyutu olarak değerlendirilmektedir (Çaha, 2011).

III. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiyeli Kürt siyasal hareketinin algısındaki kadın ve 'kadının özgürleşmesi' söylemli propaganda, kadının politikleşmesi ve politik bir figür haline gelişi ile anlamlandırılmıştır. Kadının meşru kamusal görünümü, politik mücadelede yer edinilmesi *erdemine* kesinlikle bağımlı toplumsal normlara uyum ölçütleri ile belirlenmektedir. Böylece, Kürt toplumunun yakın geçmişine egemen tarım toplumu yapısına özgü geleneksel-ataerkil aile görevlerinin yerini, politik-grupsal rolle almaktadır. Geleneksel geniş aileden kopuş, Kürt siyasal hareketinin propagandasında 'özgürleşme' olarak tanımlanırken, yeni politik yükümlülükler de 'özgürleşmenin gereği ve erdemleri' olarak sunulmakta, ama bunların *reddedilemez toplumsal yükümlülükler* oluşları bakımından öncekilere benzerliği sorgulanmamaktadır. Bir başka deyişle, 'küçük aile'nin kadınların üzerindeki denetimi çözülürken, bunun yerini "büyük aile'nin, yani (toplumun ya da ulusun) denetimi almıştır (Çağlayan, 2011). Bu bakımdan, Kürt siyasal hareketinin kadın algısı ve Kürt kadınının, bu algının belirlediği kamusal görünümü, '*çağdaş kadın, Cumhuriyet kadını, müslüman kadın, çalışan kadın*' gibi, toplumsal ve siyasal normlara uyumlulukla yükümlendirilmiş ve buna bağlı *ek ve mutlak* özelliklerle donatılmış kadın tanımları ile benzeşmektedir.

Sonuçta, Kürt siyasal hareketinin geleneksel ve güncel algısında, *birey sınırlı* bir kadın tanımı, henüz yer edinmemiştir. Kadının var oluşunun ve kamusal görünürlüğünün, politik hedeflere erişme mücadelesi içindeki yükümlülüklerle uyumla ve görevlerle koşullandırılmış oluşu, Kemalizm benzeri militarist modernleşmenin bir figürü olarak kadın anlayışının ve dahası, politikasının göstergesidir.

III. KAYNAKÇA

Açık, Necla (2002) "Ulusal Mücadele, Kadın Mitosu ve Kadınların Harekete Geçirilmesi: Türkiye'deki Çağdaş Kürt Kadın Dergilerinin Bir Analizi", [90'larda Türkiye'de Feminizm (Der.) Aksu Bora & Asena Günel, İstanbul:İletişim] içinde, ss. 279-306.

_____, _____ (2013) "Re-Defining the Role of Women within the Kurdish National Movement in Turkey in the 1990s", [Kurdish Question in Turkey, (Ed.) Cengiz Gunes and Welat Zeydanlioglu, New York:Routledge] içinde, ss. 114-136.

Alinia, Minoo (2013) *Honor, Violence Against Women in Iraqi Kurdistan*, New York:Palgrave Macmillian

Altınay. Ayşegül (Ed.) (2011) *Vatan, Millet, Kadınlar*, İstanbul:İletişim.

Aydın, Delal (2009) “Handan Çağlayan ile Söyleşi: Politik Katılım-Özgürleşme Geriliminde Kürt Kadınları”, *Toplum ve Kuram*, (2).

Bora, Aksu (2009) “Ortadoğu’da Kadın Hareketleri”, *Farklı Yollar, Farklı Stratejiler*, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (39), ss. 58-69.

Bruniessen, Martin Van (2001) “From Adela Khanum to Leyla Zana: Women as political Leaders in Kurdish History”, [*Women of a Non-State Nation: The Kurds*, (Ed.) Shahrzad Mojab, Costa Mesa, CA: Mazda] içinde, ss. 95–113.

Bozgan, Özge Dilan (2011). “Kürt Kadın Hareketi Üzerine Bir Değerlendirme”, [Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar, Sancar, S. (Ed.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları] içinde, ss. 757-799.

Cansun, Şebnem (2013) “The BDP in Turkey and Its Approach to the Gender Question”, *Canadian Social Science*, 9/(6), pp. 178-184.

Çağlayan, Handan (2010) *Analalar, Yoldaşlar, Tanrıçalar, Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*, İstanbul:İletişim.

_____, _____ (2011) “Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğine Yaklaşımlar”, *Qijika Rej*, (1).

Çaha, Ömer (2011) “The Kurdish Women’s Movement: A Third-Wave Feminism Within The Turkish Context”, *Turkish Studies*, 12/(3), ss. 435-449.

Diner, Çağla & Toktaş, Şule (2010) “Waves of Feminism in Turkey: Kemalist, Islamist and Kurdish Women's Movements in an Era of Globalization”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12/(1), pp.41-57.

Doğan, Ayşe Tepe & Handan Çağlayan & Şemsa Özar (2011) *Ne Değişti?: Kürt Kadınların Zorunlu Göç Deneyimi*, Ankara: Ayizi.

Filiz, Mehtap (2010) “Ulus Devlet ve Modernleşme Kısacasında Kürt Kadınının Uyanış Serüveni”. *Dipnot*.(1), ss.119-134.

Gökalp, Deniz (2011) A gendered analysis of violence, justice and citizenship: Kurdish Women Facing War and Displacement in Turkey”, *Women's Studies International Forum*, 33/(6), pp. 561–569.

Karakışla, Yavuz Selim (1999), “Kürt Kadınları Teali Cemiyeti 1919”, *Toplumsal Tarih*, 19/(111), ss. 14-24.

Karslı, Ceyda Kuloğlu (2012) "Marginalized or Empowered? Conflict-Induced Internally Displaced Kurdish Women's Experiences in Turkey" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koçal, Ahmet Vedat (2012) "Kuzey Irak'la Sınır Ticaretinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne Etkileri Bağlamında Kentleşmenin Ekonomi Politikası", *I. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*, Bildiri Kitabı, s.55-65.

_____, _____ (2013a) "Bir Siyasal Değişim Etkeni Olarak Göç: Kürt Kimliğinin Siyasal Evriminde Göç Dinamiğinin Etkileri", *Lisansüstü Göç Araştırmaları Sempozyumu*, Bildiri Özet Kitabı, s.21-22.

_____, _____ (2013b) "Küreselleşme ve Yerel Ekonomi İlişkileri Bağlamında Kuzey Irak'la Sınır Ticaretinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne Sosyo-Ekonomik Etkileri" *V. Ulusal Yerel Ekonomiler Kongresi Bildiri Kitabı*

Mojab, Shahrzad (2000) "Vengeance and Violence, Kurdish Women Recount The War", *Canadian Women Studies*, 19/(4), pp. 89-94.

_____, _____ (2001) "The Solitude of the Stateless: Kurdish Women at the Margins of Feminist Knowledge" [Introduction to *Women of a Non-State Nation, The Kurds*, Shahrzad Mojab (Ed.), Mazda Pub.] pp. 1-20.

_____, _____ (2003) "Kurdish Women in the Zone of Genocide and Gendercide", *Al Raida*, XXI/(103), pp.20-25.

_____, _____ (2007) "Kurdish Women", [*Encyclopedia of Women and Islamic Cultures*, Volume 2, (Ed.) Suad Joseph, Afsaneh Najmabadi, Leiden:Brill] içinde, ss. 358-366.

Nadje, Al-Ali & Nicole Pratt (2011) "Between Nationalism and Women's Rights: The Kurdish Women's Movement in Iraq." *Middle Eastern Journal of Culture and Communication* (4), pp. 339-355.

Nagel, Joane (2004) "Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik", [Altınay. Ayşegül (Ed.) *Vatan, Millet, Kadınlar*, İstanbul:İletişim] içinde, ss. 58-94.

Ozkaleli, Umut (2013) "Dissident Voices: Women, Minority Status, and Criticism of the Nationalist Turkish State", *Asian Journal of Women's Studies*, 19/(3), pp. 42-71.

Pope, Nicole (2013) "Kurdish women in Turkey: Double Discrimination", *Turkish Review*, 3/(2), p.126.

Sancar, S. (2001) "Türkler/Kürtler, Anneler ve Siyaset: Savaşta Çocuklarını Kaybetmiş Türk ve Kürt Anneler Üzerine Bir Yorum", *Toplum ve Bilim*, (90), ss.22-40.

Yüksel, Metin (2006) "The encounter of Kurdish Women with Nationalism in Turkey", *Middle Eastern Studies*, 42/(5), ss.777-802.

Wilford, Rick (1998) "Women, Ethnicity and Nationalism, Surveying the Ground", [Women, Ethnicity and Nationalism, (Ed.) Wilford, Rick and Robert Miller, London:Routledge] içinde, ss.

Wilford, Rick & Miller, Robert (1998) *Women, Ethnicity and Nationalism*, London:Routledge.

Yalçın Heckmann, Lale & Pauline van Gelder (2011) "90'larda Türkiye'de Siyasal Söylemin Dönüşümü Çerçevesinde Kürt Kadınların İmajı Bazı Eleştirel Değerlendirmeler" [Vatan, Millet, Kadınlar, (Ed). Ayşe Gül Altınay, İstanbul:İletişim] içinde, ss. 325-355.